
การพัฒนาวิธีตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัส คางทูมในตัวอย่างส่งตรวจด้วยวิธี Reverse Transcription-Polymerase Chain Reaction (RT-PCR)

พัชชา อินคำสืบ อัจฉริยา ลูกบัว อธิวัฒน์ ปริมสิริคุณาวุฒิ ประสพชัย อร่ามรุ่งโรจน์
เพียงใจ อามีนเจริญ จารุวรรณ ใจอ้าย ญัฐทนิษฐ์ อากาศภูมิพัทธ์ และศิริมา ปัทมดิลก
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ถนนติวานนท์ นนทบุรี 11000

บทคัดย่อ การติดเชื้อไวรัสคางทูมก่อให้เกิดอาการอักเสบของต่อมน้ำลายและอาจเกิดอาการแทรกซ้อน เช่น อัมพาตอักเสบ เยื่อสมองอักเสบ หรือหากมารดาติดเชื้อในช่วงไตรมาสแรกของการตั้งครรภ์อาจมีโอกาสแท้งบุตรได้ จากความสำคัญตามที่กล่าวนี้คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาการตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมในตัวอย่างส่งตรวจด้วยวิธี RT-PCR โดยปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดที่วิธี RT-PCR ที่พัฒนานี้สามารถตรวจพบได้คือปริมาณ 10 copies หรือ 40 ag (10^{-18} g) และมีความจำเพาะ (specificity) โดยไม่พบปฏิกิริยาข้ามกัน (cross reaction) กับไวรัสที่จัดอยู่ในวงศ์ (family) เดียวกับไวรัสคางทูม ผลจากการศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่าวิธี RT-PCR นี้สามารถนำไปใช้ตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมได้ทั้งในตัวอย่างน้ำลาย, สวอบคอ (throat swab), สวอบกระพุ้งแก้ม (buccal swab), น้ำอสุจิ (semen) และน้ำไขสันหลัง (cerebrospinal fluid, CSF) รวมทั้งใน cell lysate ที่ได้จากการแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยง โดยผลการทดสอบที่ได้จากวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับผลการแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยงซึ่งเป็นวิธี gold standard ร้อยละ 100 จึงกล่าวได้ว่าวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพที่สามารถนำไปใช้ในการตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมทางห้องปฏิบัติการและยังสามารถนำไปใช้วิเคราะห์หาจีโนไทป์ (genotype) ไวรัสคางทูมที่ระบาดในประเทศต่อไป

Accepted for publication, 29 November 2013

บทนำ

โรคคางทูม (Mumps/Epidemic Parotitis) เกิดจากการติดเชื้อไวรัสคางทูม (Mumps Virus) ซึ่งเป็นไวรัสในกลุ่ม Paramyxoviridae⁽¹⁾ ทำให้เกิดอาการอักเสบของต่อมน้ำลายและอาจก่อให้เกิดอาการแทรกซ้อนรุนแรง เช่น เป็นหมัน หรือถึงแก่ชีวิตได้ นอกจากนี้ 15% ของผู้ติดเชื้อไวรัสคางทูมอาจมีอาการเยื่อหูสมองอักเสบ และยังมีรายงานของการติดเชื้อไวรัสในสตรีตั้งครรภ์ช่วงไตรมาสแรกอาจทำให้เกิดการแท้งได้⁽²⁾ สำหรับสถานการณ์ของโรคคางทูมในประเทศไทย แม้ว่าอัตราการระบาดของโรคคางทูมมีแนวโน้มลดลง โดยอัตราป่วยต่อแสนคนมีแนวโน้มลดลงสังเกตได้จากอัตราป่วย 66.84 ในปี พ.ศ. 2539 ลดลงเป็น 11.17 ในปี พ.ศ. 2555 แต่อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถกวาดล้างโรคนี้ให้หมดไปจากประเทศได้ ซึ่งกลุ่มเสี่ยงมักเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่เกิดก่อนที่จะมีการให้วัคซีน MMR ในแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศไทยปี 2540 รวมถึงเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เคยได้รับวัคซีนเพียงหนึ่งครั้งหรือยังไม่เคยได้รับวัคซีนซึ่งพบจากรายงานการระบาดของโรคคางทูมที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีสถานการณ์การระบาดของโรคคางทูมปรากฏให้เห็นเรื่อยมา⁽³⁾ แม้กระทั่งประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดาโดยพบการระบาดใหญ่ของโรคคางทูมในประเทศอังกฤษช่วงปี พ.ศ. 2547 ถึง 2548 พบผู้ป่วยประมาณ 50,000 ราย⁽⁴⁾ หลังจากนั้นพบการระบาดในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปลายปี 2548 ถึงกลางปี 2549 พบผู้ป่วยมากกว่า 2,500 ราย⁽⁵⁾ และในปี 2550 พบผู้ป่วยประมาณ 900 คนในประเทศ แคนาดา⁽⁶⁾ ดังนั้น การเฝ้าระวังและการตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการยังคงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำและพัฒนาต่อไป

การตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมทางห้องปฏิบัติการสามารถทำได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นการตรวจทางน้ำเหลือง (Serological diagnosis) เช่น การตรวจหาภูมิคุ้มกันชนิด IgM ต่อไวรัสคางทูมด้วยวิธี Enzyme Linked Immuno Assay (ELISA)⁽⁷⁾ การแยกเชื้อไวรัสในเซลล์เพาะเลี้ยงซึ่งสามารถแยกเชื้อไวรัสคางทูมได้ 65% จากสวอบน้ำลาย (salivary swab) ที่เก็บภายในระยะเวลา 5 วันหลังป่วย⁽¹⁾ ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่สนใจมาใช้วิธีการตรวจวินิจฉัยระดับโมเลกุล (molecular diagnosis) ที่มีความไวสูง เช่นวิธี Nested PCR, Reverse Transcription-PCR (RT-PCR), real-time PCR จนถึงการใช้อย่าง micro array โดยในการพัฒนาวิธีดังกล่าวศึกษาจากตัวอย่างหลายชนิด เช่น น้ำลาย น้ำไขสันหลัง ปัสสาวะ และสวอบคอ (throat swab)⁽⁸⁻¹²⁾ ซึ่งสามารถนำไปสู่การศึกษาทางพันธุกรรมเพื่อรองรับการระบาดของโรค และเป็นฐานข้อมูลเฝ้าระวังและสอบสวนโรค รวมถึงการพัฒนาสายพันธุ์วัคซีนต่อไป

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าวิธี PCR เป็นวิธีที่น่าสนใจที่จะนำมาประยุกต์ใช้ทางห้องปฏิบัติการเพื่อตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมและโรคสมองอักเสบอันเนื่องมาจากการติดเชื้อไวรัสคางทูม

วัสดุและวิธีการ

ตัวอย่าง

ตัวอย่างส่งตรวจที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมดจำนวน 70 ตัวอย่าง เป็นตัวอย่างส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ประกอบด้วย Throat swab 34 ตัวอย่าง, น้ำลาย 17 ตัวอย่าง, Buccal swab 11 ตัวอย่าง, ซีรัม 4 ตัวอย่าง, ปัสสาวะ 2 ตัวอย่าง, CSF และ Semen อย่างละ 1 ตัวอย่าง

ไวรัส

ในการทดสอบ Specificity ของวิธี RT-PCR ใช้ตัวอย่างส่งตรวจของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข ที่ได้รับการตรวจยืนยันด้วยวิธีอิมมูโนฟลูออเรสเซนซ์ และ RT-PCR แล้วว่ามีการติดเชื้อไวรัสคางทูมเนื่องจากไวรัสที่ติดถูกจัดอยู่ใน Family *Paramyxoviridae* ซึ่งเป็น family เดียวกับ mumps virus โดยตัวอย่างจะถูกนำมาสกัดสารพันธุกรรมตามขั้นตอนที่จะกล่าวต่อไปและเก็บสารพันธุกรรมดังกล่าวไว้ที่ -70°C จนกว่าจะใช้งาน

การเตรียม SH-recombinant plasmid

เตรียม SH-recombinant plasmid เพื่อใช้ในการหา limitation of detection และ positive control ของวิธี RT-PCR โดยการโคลนยีน (gene cloning) ยีนส่วน SH ความยาว 674 bp เข้าสู่ vector ด้วยชุดโคลนสำเร็จรูป pCR 8/GW/TOPO TA Cloning kit (Invitrogen, USA) และ vector ที่ใช้คือ pCR 8/GW/TOPO ขึ้นตอนตามคู่มือของบริษัท⁽¹³⁾

การสกัดสารพันธุกรรม

การสกัด RNA ใช้ชุดสกัดสารพันธุกรรมสำเร็จรูป QIAamp Viral RNA Mini kit (QIAGEN, Germany) โดยใช้ตัวอย่าง 140 μ l ผสม lysis buffer 560 μ l ผสมให้เข้ากันและบ่มที่อุณหภูมิห้อง 10 นาที เติม ethanol 560 μ l ผสมให้เข้ากัน เติมนลงใน column นำไปปั่นที่ความเร็ว 8,000 rpm เป็นเวลา 1 นาที หลังจากนั้นล้าง column ด้วย washing buffer จำนวน 2 ครั้งและ eluted ด้วยน้ำกลั่น 30 μ l โดยปั่น column ที่ความเร็ว 14,000 rpm นาน 3 นาที ทำการหาปริมาณสารพันธุกรรมที่สกัดได้ด้วยเครื่อง spectrophotometer ที่ความยาวคลื่น (wave length) 260 และ 280 nm จากนั้นเก็บสารพันธุกรรมดังกล่าวที่ -70°C จนกว่าจะนำไปใช้งาน

การทำ RT-PCR

เป็นการเพิ่มจำนวนสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมในส่วน SH gene ความยาว 674bp โดยใช้ forward และ reverse primers ดังนี้ 5'-AGTAGTGTTCGATGATCTCAT-3' และ 5'-GCTCAAGCCTTGATCATTGA-3' การเตรียม PCR mixture ใช้ชุดน้ำยา OneStep RT-PCR (QIAGEN, Germany) ดังนี้ 5x buffer 10 μ l, dNTP 2 μ l, Enzyme solution 2 μ l, RNase inhibitor 20 U, primer 0.6 μ M ต่อเส้นและน้ำกลั่นให้ครบปริมาตร 45 μ l หลังจากนั้นเติมสารพันธุกรรมตัวอย่าง 5 μ l โดยมีปริมาตรรวม 50 μ l และ ใช้ PCR cycle ดังนี้ 50°C 30 นาที จำนวน 1 รอบ, 95°C 15 นาที จำนวน 1 รอบและ 40 รอบของ 94°C 1 นาที, 55°C 1 นาที และ 72°C 1 นาที หลังจากนั้นเข้าสู่ 72°C 10 นาที และ 4°C , α โดยใช้ SH-recombinant plasmid และสารพันธุกรรมที่สกัดจาก supernatant ของน้ำเลี้ยงเซลล์ Vero/hSLAM เป็น positive และ negative control ตามลำดับ

การหาลำดับสารพันธุกรรม

ใช้ Bigdye V3.1 (Applied BioSystem; USA) โดยใช้ DNA template 1-3 ng, 5x buffer 2 μ l, Bigdye 2 μ l, primer 3.2 pmol เติมน้ำกลั่นให้ได้ปริมาตรรวม 20 μ l นำเข้าเครื่องเพิ่มจำนวนสารพันธุกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้ 95°C 5 นาที 1 รอบ เข้าสู่ 30 รอบของ 96°C 10 วินาที, 50°C 10 วินาทีและ 60°C 10 วินาที หลังจากนั้นนำไปหาลำดับสารพันธุกรรมด้วยเครื่อง DNA sequence genetic analyzer 3130XL (Applied BioSystem; USA) เมื่อได้ลำดับสารพันธุกรรมที่ต้องการ จึงนำไปตรวจสอบว่าลำดับสารพันธุกรรมที่ได้นั้นเป็นสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมที่ต้องการโดยใช้โปรแกรม Blast (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/BLAST>)

การแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยง

นำตัวอย่างส่งตรวจปริมาตร 1 มล. ลงเพาะเชื้อในเซลล์ vero/hSLAM ซึ่งเลี้ยงในขวดเพาะเลี้ยง (tissue culture flask) ขนาด 25 cm² ด้วย 10% FBS-DMEM ที่ 37°C , 5% CO₂ เป็นเวลา 5 วัน อ่านผลทุกวัน หากพบความผิดปกติจากพยาธิสภาพของเซลล์ (Cytopathic effect) ให้แบ่งส่วนหนึ่งไปทำการตรวจพิสูจน์เชื้อและ ส่วนที่เหลือเก็บไว้ที่ -70°C ถือเป็น passage ที่ 1 (#1) หาก #1 ไม่พบเชื้อ ทำการเพาะเชื้อตามขั้นตอนที่กล่าวมาเป็นครั้งที่ 2 (#2) หากไม่พบเชื้อถือว่าเป็นผลลบ (Negative)⁽¹⁴⁾

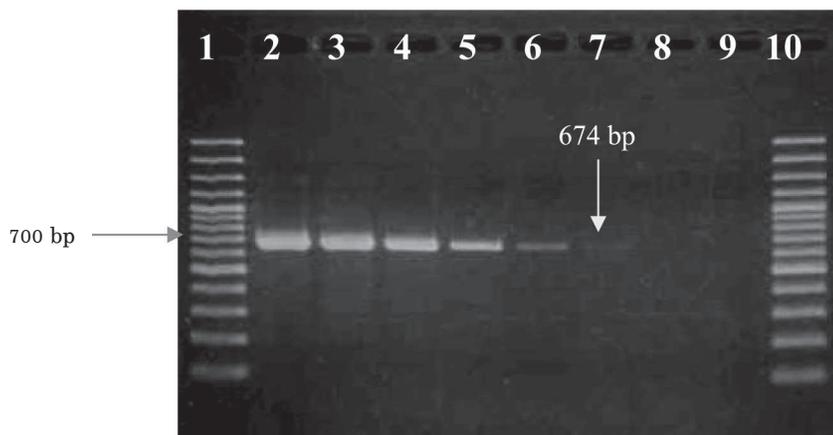
การตรวจพิสูจน์เชื้อไวรัสคางทูมโดยการย้อมด้วยวิธี **Fluorescent antibody test (FAT)**

ทำการ fixed infected cell ด้วย acetone แล้วหยดด้วย monoclonal antibody ต่อไวรัสคางทูมตามด้วย Rabbit anti- Mouse Immunoglobulin และอ่านผลภายใต้กล้องจุลทรรศน์ฟลูออเรสเซนซ์ที่กำลังขยาย 200 เท่า (200 x) โดยการอ่านผลว่าเป็นบวกเมื่อพบการเรืองแสงสีเขียว (apple green)⁽¹⁴⁾

ผล

การหาปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดโดยวิธี **RT-PCR** ที่สามารถตรวจพบได้ (**limitation of detection, LOD**)

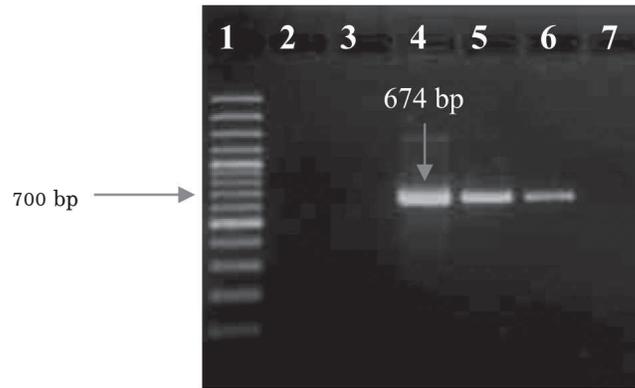
การหาปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดโดยวิธี RT-PCR ที่สามารถตรวจพบได้ โดยทำ ten- fold serial dilution ของ SH-recombinant plasmid จากความเข้มข้น 1×10^6 ถึง 0 copy หรือ 4×10^{-12} ถึง 4×10^{-19} g พบว่าปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดที่สามารถตรวจพบได้คือ 10 copies หรือ 4×10^{-17} g (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 การหาปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดที่วิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นสามารถตรวจหาได้ โดยทำ ten fold-dilution ของ SH-recombinant plasmid จากช่วง 1×10^6 ถึง 0 copy หรือ 4×10^{-12} ถึง 4×10^{-19} g โดยช่องที่ 1 และ 10 คือ 100 bp DNA marker ช่องที่ 2 - 9 คือ SH-recombinant plasmid ปริมาณ 1.0×10^6 , 1.0×10^5 , 1.0×10^4 , 1.0×10^3 , 1.0×10^2 , 10, 1 และ 0 copy หรือ 4×10^{-12} , 4×10^{-13} , 4×10^{-14} , 4×10^{-15} , 4×10^{-16} , 4×10^{-17} , 4×10^{-18} , 4×10^{-19} g ตามลำดับ

การหาความจำเพาะ (**Specificity**) ของวิธี **RT-PCR**

ดำเนินการทดสอบความจำเพาะของวิธี RT-PCR โดยนำตัวอย่างเชื้อไวรัสคางทูมที่แยกได้ในเซลล์เพาะเลี้ยง รวมทั้งสารพันธุกรรมมาตรฐาน mumps RNA ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จาก Center for Disease Control and Prevention (CDC), Atlanta และตัวอย่างเชื้อไวรัสหัดที่แยกได้จากเซลล์เพาะเลี้ยง มาทำการทดสอบด้วยวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้น พบว่าวิธีนี้สามารถเพิ่มจำนวนสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมจากตัวอย่างเชื้อไวรัสคางทูมที่แยกได้เซลล์เพาะเลี้ยง รวมทั้งสารพันธุกรรมมาตรฐาน mumps RNA และตัวควบคุมบวก (positive control) โดยไม่พบ specific band ในตัวอย่างที่ติดเชื้อ measles virus และตัวควบคุมลบ (negative control) ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การหาความจำเพาะของวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้น โดยศึกษาจากตัวอย่างที่สามารถแยกเชื้อไวรัสคางทูมได้, mumps RNA ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จาก CDC และตัวอย่างที่ติดเชื้อ measles virus โดยช่องที่ 1 คือ 100 bp DNA marker ช่องที่ 2 - 7 คือ 2: DW, 3: negative control, 4: positive control, 5: ตัวอย่างที่สามารถแยกเชื้อไวรัสคางทูมได้, 6: mumps RNA มาตรฐาน, 7: ตัวอย่างติดเชื้อไวรัส measles ตามลำดับ

การตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมด้วยวิธี RT-PCR ในตัวอย่างส่งตรวจ

ทำการตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมด้วยวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นในตัวอย่างส่งตรวจจำนวน 70 ตัวอย่าง ประกอบด้วยสวอบคอ (Throat swab) 34 ตัวอย่าง, น้ำลาย 17 ตัวอย่าง, สวอบกระพุ้งแก้ม (Buccal swab) 11 ตัวอย่าง, ซีรัม 4 ตัวอย่าง, ปัสสาวะ 2 ตัวอย่าง, น้ำไขสันหลัง (CSF) และน้ำอสุจิ (Semen) อย่างละ 1 ตัวอย่าง พบว่าสามารถตรวจพบสารพันธุกรรมความยาว 674 bp ได้จากตัวอย่างดังกล่าวจำนวน 41 (59%) ตัวอย่างโดยตรวจพบใน throat swab จำนวน 20/34 (59%), น้ำลาย 8/17 (47%), buccal swab 7/11 (64%), CSF 1/1 (100%) และ Semen 1/1 (100%) แต่ไม่สามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมในตัวอย่างปัสสาวะ (0/2) ดังแสดงในรูปที่ 3 และเมื่อนำ PCR product ที่ได้ไปหาลำดับสารพันธุกรรมและทำการ Blast ด้วยโปรแกรม (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/BLAST>) ทางอินเทอร์เน็ต พบว่า PCR product ที่ได้ คือสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมในส่วนของ SH gene

ภาพที่ 3 การตรวจหาสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมด้วยวิธี RT-PCR ในตัวอย่างส่งตรวจชนิดต่างๆ ช่องที่ 1 คือ 100 bp DNA marker ช่องที่ 2, 3 และ 4 คือ Nuclease-free water, negative และ positive control ตามลำดับ ช่องที่ 5 - 9 คือตัวอย่าง throat swab, CSF, cell lysate, buccal swab และ saliva ตามลำดับ

การเปรียบเทียบประสิทธิภาพของวิธี RT-PCR และการแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยง

จากตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด 70 ตัวอย่าง สามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมด้วยวิธี RT-PCR จำนวน 41 ตัวอย่าง ซึ่งในจำนวนนี้สามารถแยกเชื้อไวรัสคางทูมได้ 17 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 41.5 แต่ที่เหลืออีก 24 ตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ 58.5 ที่ไม่สามารถแยกเชื้อได้ อย่างไรก็ตามทุกตัวอย่างที่สามารถแยกเชื้อได้จะสามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมด้วยวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นซึ่งเมื่อทำการเปรียบเทียบวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นกับวิธีการแยกเชื้อในเซลล์เพาะเลี้ยงพบว่า วิธี RT-PCR มีความไว (sensitivity) และค่าความเชื่อถือได้เมื่อค่าเป็นลบ (Negative Predictive Value) เป็น 100% ในขณะที่ความจำเพาะ (specificity) และความเชื่อถือได้เมื่อค่าเป็นบวก (Positive Predictive Value) เป็นร้อยละ 54.7 และ 41.46 ตามลำดับ เนื่องจากมี 24 ตัวอย่าง ซึ่ง RT-PCR ให้ผลบวก แต่การแยกเชื้อในเซลล์เพาะเลี้ยง (cell isolation) ให้ผลลบ (ตารางที่ 1) อย่างไรก็ตาม เมื่อนำ PCR product ของทั้ง 24 ตัวอย่างไปทำการวิเคราะห์ลำดับสารพันธุกรรมแล้ว ทำการ Blast ผ่านเว็บไซต์ของ National Center for Biotechnology Information (NCBI) (http://blast.ncbi.nlm.nih.gov/Blast.cgi?CMD=Web&PAGE_TYPE=BlastHome) พบว่าทั้ง 24 ตัวอย่างมีความเหมือนกับ SH gene ของไวรัสคางทูม 98 - 99% (ข้อมูลไม่ได้นำมาแสดง)

ตารางที่ 1 การคำนวณหาค่าความไว ความจำเพาะ ค่าความเชื่อถือได้เมื่อค่าเป็นบวกและลบ

		Cell isolation	
		+	-
RT-PCR	+	17	24
	-	0	29

Sensitivity = $[17/(17+0)] \times 100 = 100\%$
 Specificity = $[29/(29+24)] \times 100 = 54.7\%$
 Positive predictive value = $[17/(17+24)] \times 100 = 41.5\%$
 Negative predictive value = $[29/(29+0)] \times 100 = 100\%$

วิจารณ์

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพ โดยปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดที่วิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถตรวจพบได้คือ 10 copies หรือ 40 ag (10^{-18} g) ซึ่งสอดคล้องกับที่ Jin Li และคณะที่ได้รายงานไว้⁽¹⁵⁾ และไม่พบ cross reaction จากตัวอย่างที่ติดเชื้อไวรัสคางทูม ซึ่งเป็นไวรัสในวงศ์ family เดียวกัน ถือว่าวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นนี้ มีความจำเพาะและความไวสูง

นอกจากนี้ จากการศึกษาดังกล่าว พบว่าตัวอย่างที่ให้ผลบวกด้วยวิธี RT-PCR ให้ผลตรงกับผลการแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยง ซึ่งถือเป็นวิธี gold standard ทุกตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ 100 และสามารถเพิ่มจำนวนสารพันธุกรรมของ RNA มาตรฐานของไวรัสคางทูมที่ได้รับความอนุเคราะห์จาก CDC ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงกล่าวได้ว่าผลการทดสอบด้วยวิธี RT-PCR นี้มีความเชื่อถือได้ รวมทั้งด้วยวิธี RT-PCR นี้สามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมในตัวอย่างส่งตรวจจำนวน 24 ตัวอย่างจากผู้ป่วยคางทูมที่ไม่สามารถแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยงได้ซึ่ง PCR product จากตัวอย่างดังกล่าวนี้ถูกนำหาลำดับสารพันธุกรรมหลังจากทำการ blast และเปรียบเทียบกับไวรัสคางทูมสายพันธุ์อ้างอิงตามท้องที่การอนามัยโลกกำหนด⁽¹⁶⁾ แล้วพบว่าเป็นไวรัสคางทูมทุกตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นนี้นอกจากจะให้ผลที่เชื่อถือได้แล้วยังมีประสิทธิภาพมากกว่าการแยกเชื้อไวรัสในเซลล์เพาะเลี้ยงซึ่งสอดคล้องกับที่นักวิทยาศาสตร์หลายท่านได้รายงานไว้⁽¹⁷⁻²⁰⁾

อย่างไรก็ตามสำหรับทุกตัวอย่างที่ไม่สามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมเป็นตัวอย่างที่ไม่สามารถแยกเชื้อไวรัสในเซลล์เพาะเลี้ยงได้เช่นกัน ดังนั้นปัจจัยที่ควรคำนึงถึงสำหรับการตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมทางห้องปฏิบัติการ คือการเก็บตัวอย่างด้วยวิธีที่ถูกต้องในช่วงเวลาที่เหมาะสม เก็บรักษาและนำส่งห้องปฏิบัติการได้อย่างถูกวิธี⁽²¹⁾ โดยไวรัสคางทูมจะถูกปลดปล่อยออกมาในน้ำลายช่วง 6 วันก่อนมีอาการ จนถึงประมาณ 5 วัน หลังแสดงอาการ⁽²²⁻²³⁾ แต่หากผู้ป่วยเคยได้รับวัคซีน Measles-Mumps-Rubella vaccine (MMR vaccine) มาก่อน จะสามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมจากสารคัดหลั่งในช่องปาก (oral fluid) ได้ในช่วงเวลา 1 - 3 วันแรกของการแสดงอาการ⁽²⁴⁾

การศึกษาแสดงให้เห็นถึงความไว ความจำเพาะ และความเชื่อถือได้ของผลการทดลองของวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นนี้จึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำวิธีการนี้มาประยุกต์ใช้ในการตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมทางห้องปฏิบัติการ โดยสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมที่ได้จากการเพิ่มปริมาณสารพันธุกรรมด้วยวิธี RT-PCR นี้สามารถนำไปใช้ในการศึกษาจีโนมของไวรัสคางทูมซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะสนับสนุนงานสอบสวน ควบคุม และกวดล้างโรคต่อไปในอนาคต

สรุป

วิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้นสามารถตรวจหาปริมาณสารพันธุกรรมที่น้อยที่สุดได้ที่ 10 copies หรือ 40 ag (10^{-18} a) และมีความจำเพาะโดยไม่พบ cross reaction กับไวรัสหัด ซึ่งถูกจัดอยู่ใน family เดียวกับไวรัสคางทูม นอกจากนี้วิธี RT-PCR นี้สามารถตรวจพบสารพันธุกรรมของไวรัสคางทูมได้ทั้งในตัวอย่าง throat swab, buccal swab, CSF, cell lysate, semen และ saliva โดยผลการทดสอบที่ได้จากวิธี RT-PCR มีความสอดคล้องกับผลการแยกเชื้อไวรัสคางทูมในเซลล์เพาะเลี้ยงร้อยละ 100 รวมทั้งให้ผลบวกต่อ RNA มาตรฐานของไวรัสคางทูมที่ได้รับ ความอนุเคราะห์จาก CDC ประเทศสหรัฐอเมริกา ถือว่าผลการทดสอบที่ได้วิธีนี้มีความน่าเชื่อถือ จึงกล่าวได้ว่าวิธี RT-PCR ที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการตรวจวินิจฉัยโรคคางทูมทางห้องปฏิบัติการ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ทำการศึกษาขอขอบคุณสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค และศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ สำหรับการเก็บและส่งต่อตัวอย่าง รวมทั้งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์สำหรับการสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณศูนย์ควบคุมและป้องกันโรคแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา (CDC) ที่ให้ความอนุเคราะห์ RNA positive control ทำให้การศึกษานี้สำเร็จได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. Carbone KM, Wolinsky JS. Mumps virus. In: Knipe DM, Howley PM, Griffin DE, et al. Field Virology vol. 1. 4th ed. Philadelphia, PA: Lippincott Williams&Wilkins; 2001. p. 1381-1400.
2. Weekly epidemiology record No. 45. 2001; 76(45): 345-356. [Online]. 2001; [12 screens]. Available from: URL: <http://www.who.int/docstore/wer/pdf/2001/wer7645.pdf>
3. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์. ข้อมูลโรคที่เฝ้าระวังทางระบาดวิทยา จากบัตรรายงาน 506 พ.ศ. 2548. นนทบุรี: สำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
4. Centers for Disease Control and Prevention. Mumps epidemic-United Kingdom, 2004-2005. MMWR Morbidity Mortality Weekly Report 2006; 55(7): p. 173-175.
5. Centers for Disease Control and Prevention. Mumps epidemic-Iowa, 2006. MMWR Morbidity Mortality Weekly Report 2006; 55(Dispatch): p. 1-3.

6. Public Health Agency of Canada. Information for Health Professional, National Summary, November 9, 2007 [Online]. Available from: URL: <http://phac-aspc.gc.ca>
7. Mumps. In: WHO-recommended standards for surveillance of selected vaccine-preventable diseases. WHO/V&B/03.01. Geneva, Switzerland: Vaccines and Biologicals, World Health Organization; 2003. p. 18-20.
8. Palacios G, Jabado O, Cisterna D, *et al.* Molecular identification of mumps virus genotype from clinical sample: standardized method of analysis. *J Clin Microbiol* 2005; 43(4): 1869-78.
9. Boriskin YS, Rice PS, Stabler RA, *et al.* DNA microarrays for virus detection in cases of central nervous system infection. *J Clin Microbiol* 2004; 42(12): 5811-8.
10. Watson-Crees G, Saunders A, Scott J, Lowe L, Pettipas J, Hatchette TF. Two successive outbreaks of mumps in Nova Scotia among vaccinated adolescents and young adults. *CMAJ* 2006; 175(5): 483-8.
11. Poggio GP, Rodriguez C, Cisterna D, Freire MC, Cello J. Nested PCR for rapid detection of mumps virus in cerebrospinal fluid from patients with neurological diseases. *J Clin Microbiol* 2000; 38(1): 274-8.
12. Krause CH, Eastick K., Ogilvie MM. Real-time PCR for mumps diagnosis on clinical specimens--comparison with results of conventional methods of virus detection and nested PCR. *J Clin Virol* 2006; 37(3): 184-9.
13. User manual pCR8/GW/TOPO TA cloning kit. Version E. USA: Invitrogen; 2006.
14. Standard Protocols for RT-PCR for Molecular Epidemiology of Mumps Virus. Measles, Mumps, Rubella and Herpes Branch, Atlanta: CDC.
15. Jin L, Beard S, Brown DW. Genetic heterogeneity of mumps virus in the United Kingdom: identification of two new genotypes. *J Infect Dis* 1999; 180(3): 829-33.
16. Boddicker JD, Rota PA, Kreman T, Wangeman A, Lowe L, Hummel KB, *et al.* Real-time reverse transcription-PCR assay for detection of mumps virus RNA in clinical specimens. *J Clin Microbiol* 2007; 45(9): 2902-8.
17. Cusi MG, Bianchi S, Valassina M, Santini L, Arnetoli M, Valensin PE. Rapid detection and typing of circulating mumps virus by reverse transcription/polymerase chain reaction. *Res Virol* 1996; 147(4): 227-32.
18. Uchida K, Shinohara M, Shimada S, Segawa Y, Doi R, Gotoh A. *et al.* Rapid and sensitive detection of mumps virus RNA directly from clinical samples by real-time PCR. *J Med Virol* 2005; 75(3): 470-4.
19. WHO/IVB/07.01. Manual for the laboratory diagnosis of measles and rubella virus infection. 2nd ed. Geneva: World Health Organization; 2007.
20. Henle G, Henle W, Wendell KK, Rosenberg P. Isolation of mumps virus from human beings with induced apparent or inapparent infections. *J Exp Med* 1948; 88(2): 223-32.
21. Carbone KM, Rubin S. Mumps virus. In: Knipe DM, Howley PM, editors. *Field virology*. 5th ed. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins; 2007. p. 1527-50.
22. Bitsko RH, Cortese MM, Dayan GH, Rota PA, Lowe L, Iversen SC. *et al.* Detection of RNA of mumps virus during an outbreak in a population with a high level of measles, mumps, and rubella vaccine coverage. *J Clin Microbiol* 2008; 46(3): 1101-3.

Establishment of Reverse Transcription-Polymerase Chain Reaction (RT-PCR) for Detection of Mumps Nucleic Acid from Clinical Specimens

---

Patcha Incomserb Atchariya Lukebua Athiwat Primsirikunawut
Prasopchai Aramrunroj Phiengjai Armeencharoen Jaruwan Jai-ai
Nutthanitt Arpaphrommipath and Sirima Pattamadilok

National Institute of Health, Department of Medical Sciences, Tiwanond Road, Nonthaburi 11000 Thailand

ABSTRACT Infection with mumps virus results in swelling of salivary glands and further complications such as orchitis, meningitis or abortion within the first-trimester of pregnancy may occur. We, therefore, developed an RT-PCR method for detection of mumps genetic materials in clinical specimens. It was found that the limit of detection for our in-house RT-PCR method is 10 copies or 40 ag (10^{-18} g) and there is no cross – reactivity with measles virus, the other virus within the same family. It was demonstrated that the developed RT-PCR method is able to detect the genetic materials of mumps virus in saliva, throat swab, buccal swab, CSF, semen and mumps-infected cell lysate. The in-house RT-PCR technic showed 100% correlation with the gold standard method, i.e., viral isolation. The result from our study indicated that the developed RT-PCR method is useful for laboratory diagnosis as well as genetic characterization of mumps virus for the outbreak investigation in Thailand.

Key words: Mumps, RT-PCR